

MODUL TƏDRİS SİSTEMİNİN PEŞƏ HAZIRLIĞINDA ROLU

Lüdvig Hüseynov,

Əmək məsələləri üzrə müstəqil ekspert

e-mail: lyudvigh@gmail.com

Işçi qüvvəsinin əmək bazarının tələblərinə uyğun peşə bacarıqlarına yiyələnməsini təmin etmək məqsədi ilə təşkil olunan peşə hazırlığı və əlavə təhsil kurslarında modul tədris materiallarından istifadə getdikcə genişlənir. Bunun əsasında modul tədris sisteminin peşə hazırlığı işini daha sürətlə, yüksək keyfiyyətlə və effektiv şəkildə yerinə yetirməyə imkan verməsi dayanır. Qeyd olunanların aktuallığını və əmək bazarında dinamikliyini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 26 may 2021-ci il tarixində “Azərbaycan Respublikasında modul tipli təhsil müəssisələrinin quraşdırılması işlərinin davam etdirilməsi haqqında” Sərəncam imzalanmışdır. Sərəncama əsasən, ölkəmizdə təhsil infrastrukturunun inkişafı ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan Respublikasının ərazisində modul tipli təhsil müəssisələrinin quraşdırılması məqsədi ilə “Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsində dövlətəsaslı vəsait qoyuluşu (investisiya xərcləri) üçün nəzərdə tutulan vəsaitin bölgüsü”nün 1.13.3-cü yarımbəndində göstərilmiş 10,0 (on) milyon manat Təhsil Nazirliyinə ayrılmışdır.

Modul tədrisin mahiyyəti

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının (BƏT) modul metodologiyası əsasında hazırlanmış modul tədris materialları paketi üzrə işçi kadrların peşə hazırlığı və əlavə təhsil sistemi ümumtəhsil məktəblərində və ya digər tədris müəssisələ-

rindəki tədris prosesinin təşkilinin formalarından çox fərqlidir. Əsas fərq ondan ibarətdir ki, modul təlimi fərdi tədris proqramları əsasında aparılır, proqram isə təhsil müəssisələrində, müxtəlif kurslarda əmək fəaliyyəti nəticəsində bundan əvvəl tədris prosesində əldə olunmuş bilik və əmək vərdişlərini üzə çıxarır.

Modul texnologiyası təlimi zamanı əsas diqqət müəyyən istehsalat tapşırığının yerinə yetirilməsi üçün lazım olan əmək vərdişlərinin yiyələnməsinə verilir, həmçinin də öyrənilən peşənin (iş növünün) ixtisas təsnifatlarının tələbləri ilə nəzərdə tutulan işin görülməsi üçün lazımi həcmdə nəzəri biliklərə diqqət yetirilir. Belə yanaşma zamanı, məhz təlimin gedişatı müəyyən edilir və tədris planında nəzərdə tutulmuş vaxtdan daha tez qurtara bilir. Hər şey təlimə olan məsuliyyət səviyyəsindən və yanaşma tərzindən asılıdır. Tədris prosesinin təşkili formalarının seçimi üçün modul sistemi geniş imkanlar yaradır ki, bu iş həm işçi qrupunun tərkibində, həm müstəqil şəkildə təlim materiallarının üzərində, həm də təhsil müəssisəsində açıq və ya distant təhsil ola bilər. Modul sistemi hər hansı bir işin sürətlə, yüksək keyfiyyətlə və effektiv şəkildə görülməsinə yönəldilib. Məhz işin görülmə sürəti və keyfiyyəti əmək bazarında boş iş yerlərini tutmağa imkan verir.

Respublikamızda həyata keçirilən iqtisadi islahatların nəticəsi olaraq əmək bazarının tələblərində pozitiv dəyişikliklər əldə edilmiş, yeni mütərəqqi peşələrə tələbat yaranmışdır. Bununla

əlaqədar olaraq peşə hazırlığı kurslarının səmərəliliyini artırmaq, onu keyfiyyətə daha yüksək səviyyəyə qaldırmaq məqsədi ilə beynəlxalq təcrübədən istifadə olunmaqla, müasir tədris texnologiyalarının tətbiqi bir zərurət kimi meydana çıxmışdır. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tabeliyində Dövlət Məşğulluq Agentliyinin Regional Peşə Tədrisi mərkəzlərində hazırda iqtisadiyyatın bir sıra istiqamətləri üzrə modul tədris proqramlarına əsasən peşə hazırlığı kursları təşkil edilir. Bunlara “frezerçi”; “tornaçı”; “əl elektrik qaynaqçısı”; “qaz qaynaqçısı”; “dərzi”; “əməliyyatçı-mühasib”; “ərzaq mallarının satıcısı”; “sanitar-texniki düyün və detalların hazırlanması üzrə çilingər” “ikinci dairə üzrə elektrik quraşdırıcısı”; “bənna”; “üzləyici-tava döşəyən”; “suvaqçı”; “inşaat rəngsazı”; “katibə-makinaçı”; “dülğər” və digər peşələr daxildir.

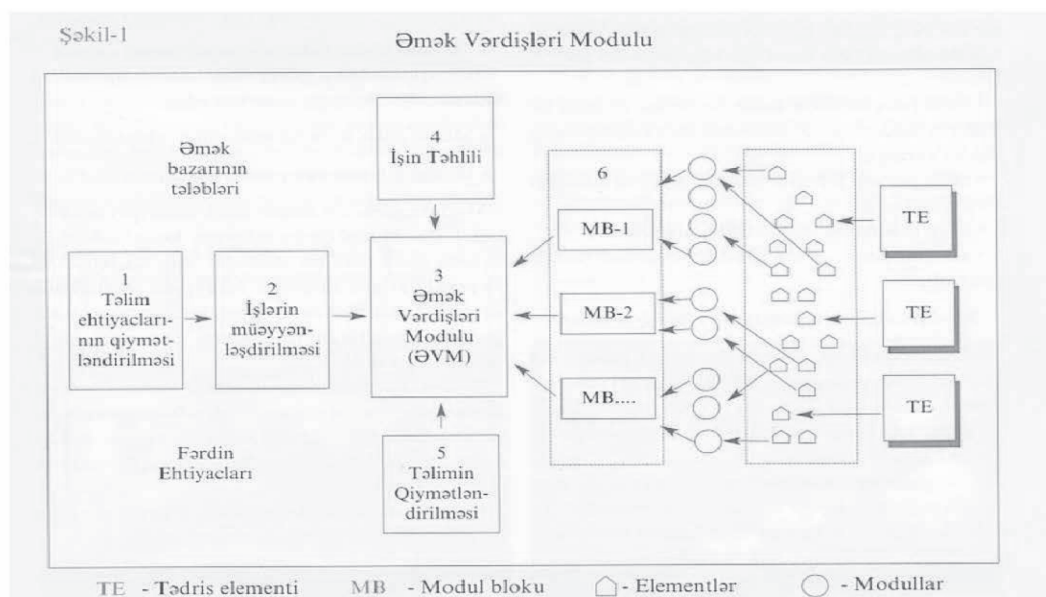
Əmək Vərdişləri Modulları BƏT-in hazırladığı **“Modules of Employable Skills” (MES)** tədris metodikasıdır ki, bu da fasiləsiz peşə təhsilini təmin edir. Əmək Vərdişləri Modullarını sxematik olaraq aşağıdakı kimi göstərmək olar:

təqil fəaliyyəti və kredit reyting sistemini nəzərdə tutan Bolonya deklarasiyasının əsas prinsiplərindən irəli gəlir. Modul tədrisi, tədrisə və bacarıqların inkişafına sistemli yanaşma olaraq aşağıdakı bir-biri ilə qohum olan daxili proseslərdən ibarətdir:

- *tədrisə olan tələbin qiymətləndirilməsi;*
- *tədrisin təşkil olunacağı peşənin müəyyənləşdirilməsi;*
- *komponentlik nöqtəyi-nəzərindən işin təhlili;*
- *potensial dinləyicilərin sayının müəyyənləşdirilməsi;*
- *modul tədris proqramlarının hazırlanması;*
- *əmək vərdişləri modullarının tədris materiallarının hazırlanması;*
- *çeviklik və fərdilik prinsiplərinə əsaslanan tədrisin həyata keçirilməsi.*

İnkişaf etmiş Avropa ölkələrinin təcrübəsinin göstərdiyi kimi, təhsilin modul sisteminin tətbiqi nəticəsində aşağıda qeyd olunan üstünlüklər əldə edilir:

- *mütəxəssislərin hazırlıq keyfiyyətinin nəinki nəzəri cəhətdən, həm də istehsalat funksiyalarının da əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlməsinə gətirib çıxarır;*

Modul tədrisi istehsalat sahələrində müasir texnologiyanın tətbiqi ilə əlaqədar istehsalatdan ayrılmaq şərti ilə işçilərin peşə sərəştəsinin artırılmasına imkan verir. Modul tədrisinə keçid məntiqi olaraq fərdi təhsil şəraitində fəal və müs-

- *fərdi proqramların tərtib olunması və fərdi təlimlərin müddətlər və mahiyyəti üzrə keçirilməsinə imkan yaradır;*

- *təlim prosesi formalarının çevikliyi və aşkarlığı ilə səciyyəlidir;*

- təlim müddətini minimum iki dəfə azaldır;
- təlim xərclərini 2,5 dəfə azaldır və iqtisadi fəallığı yüksəldir.

Modul tədris proqramlarının tərkib hissələri

Modul əmək bazarının real tələblərinə əsaslanan tədris üsuludur. Bu üsul vasitəsi ilə əmək vərdişlərini işin daha keyfiyyətli yerinə yetirilməsi üçün lazımı bilikləri əldə etmək asanlaşır. Modul peşə təhsili müdavimlərinin əmək fəaliyyətinin rəqabətədavamlılığını təmin edir və çevik peşə hazırlığı texnologiyası olaraq əmək vərdişlərinin əldə olunmasına imkan yaradır. Modul tədrisi materiallar paketi və metodiki sənədlər vasitəsi ilə həyata keçirilir. Bu sənədlər fərdi peşə hazırlığı üçün lazım olan didaktik və metodiki materiallar komplektidir. Bu komplektə aşağıdakılar daxildir:

Modul bloklarının toplu cədvəli. Bu cədvəldə hər bir modulun məzmunu, yerinə yetirilən işin standartları, istifadə olunan alət və qurğular göstərilir.

Modul bloklarının təhlili cədvəli. Bu cədvəldə modul blokları üzrə işin addımları, standartlar, tələb olunan bacarıqlar və fəaliyyət dairəsi (psixoloji, intellektual və emosional) göstərilir.

Modul bloku-tədris elementi seçim cədvəli. Bu cədvəldə hansı tədris elementinin hansı modul blokuna daxil olduğu müəyyən edilir.

Müdavimlər üçün təlimatlandırıcı materiallar.

Pedaqoji işçilər üçün tövsiyələr.

Modul sisteminin əsasını əmək vərdişləri modulu təşkil edir. Modul bloku müəyyən dəqiq başlanğıca və sona malik olan bir istehsalat tapşırığı, ixtisas və ya peşə tərkibinə daxil olan fəaliyyətin məntiqi hissəsidir. Modul blokunun yerinə yetirilməsinin nəticəsi hər hansı bir əmtəə, xidmət və ya qəti qəbul olunmuş qərar ola bilər. Həmçinin modul sisteminin əsas didaktik materialı tədris elementidir. Tədris elementi tədris broşürası olaraq bir və ya bir qrup qohum əmək vərdişlərini birləşdirir və müdavimlər tərəfindən müstəqil öyrənilmək üçün nəzərdə tutulur. Modul tədris texnologiyasında 6 kateqoriyadan ibarət olan tədris elementləri mövcuddur:

I kateqoriya – əməyin təhlükəsizliyi

II kateqoriya – fəaliyyət

III kateqoriya – informasiya

IV kateqoriya – qrafiki informasiya

V kateqoriya – texniki informasiya (materiallar, komponentlər, üsullar)

VI kateqoriya – texniki informasiya (alətlər, mexanizmlər, qurğular)

Hər bir tədris elementinin ilk səhifəsində tədris elementinin məqsədi, lazım olan qurğular, materiallar, alətlər və onların sayı, həcmi, eləcə də bu tədris elementi ilə əlaqəli tədris elementlərinin adı göstərilir. Növbəti səhifələrdə tədris elementlərinin addımları lakonik mətnlərlə izah edilir və konkret əmək vərdişini xarakterizə edən xüsusi şəkillərlə müşayiət olunur. Tədris elementinin sonunda yoxlama tapşırıqları və testlər olur. Müəllim tərəfindən hər bir müdavim üçün tədris nailiyyəti forması doldurulur ki, bu formada da tədris elementlərinin öyrənilməsi haqqında məlumat qeyd olunur. Bununla yanaşı, müdavimlər qrupunun nailiyyətlərinə nəzarət üçün statistik forma işlənir. Bu cədvəldə hər bir müdavimin hansı tədris elementini öyrəndiyi, tədris elementinin öyrənilməsinə nə qədər vaxt sərf olunduğu, testləri və yoxlama tapşırıqlarını neçə cəhddən sonra yerinə yetirdiyi barədə məlumat olur. Sonuncu modul blokunu öyrəndikdən sonra ixtisas testi formasında ixtisas imtahanı verilir. İxtisas imtahanı müəllim tərəfindən hazırlanmış və ayrıca tərtib olunmuş cədvələ uyğun keçirilir. İxtisas imtahan testlərinə, nəinki praktiki tapşırıqların yerinə yetirilməsinin yoxlanılması, həmçinin peşə fəaliyyətinə dair nəzəri informasiyanın yoxlanılması da daxildir. Testlər hazırlanarkən və praktiki tapşırıqlar yerinə yetirilərkən müdavimə lazımı material və avadanlıq verilir, həm də real istehsalat mühitinə cavab verən şərait yaradılır. Bununla yanaşı, bütün materiallardan yalnız lazım olanları seçmək təklif edilir. Əgər tədris proqramına daxil olan testlərin suallarına yazılı cavab vermək tələb olunursa, tapşırığı yazılı formada görmək təklif olunur, praktiki tapşırıq isə ixtisas üzrə sınaq işlərinin yerinə yetirilməsini nəzərdə tutur. Əgər müdavim ixtisas imtahanından keçməsə, ona ayrı-ayrı elementləri təkrar hazırlamaq və yenidən ixtisas imtahanı vermək təklif olunur. Beləliklə, hər bir tədris elementini öyrənərək müvəffəqiyyətlə

yoxlama tapşırıq və testlərini yerinə yetirən müdavin növbəti modulların öyrənilməsinə keçə bilər.

İqtisadiyyatın qloballaşması, bununla əlaqədar informasiya bolluğunun yaranması və rəqabətin güclənməsi istehsalat proseslərinin, məşğulluğun modulunun dəyişməsinə gətirib çıxarır. Belə olduqda isə təhsilin təkmilləşdirilməsində, kadrların hazırlanmasında yeni üsullardan istifadə olunmasına tələbat yaranır. Məhz modul tədris üsulunun tətbiqi də bu tələbatdan irəli gəlmişdir.

Müzəffər ordunun Ali Baş Komandanı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi altında həyata keçirilən güclü dövlət, güclü ordu strategiyası milli birlik və döyüşçülərimizin ruh yüksəkliyi ilə 44 gün davam edən hərbi əməliyyatlar nəticəsində işğalda olan ərazilərimiz azad edildi, düşmən ordusu darmadağın edildi və mənfur düşmən Qarabağ torpağından qovuldu. Hazırda həmin ərazilərdə “ağıllı kənd”, “ağıllı şəhər”, rəqəmsal texnologiyalara əsaslanan istehsalat sahələrinin yaradılması, kənd təsərrüfatının yüksək texnologiyalar əsasında inkişaf etdirilməsi qarşıda əsas vəzifə kimi Prezident İlham Əliyev tərəfindən irəli sürülmüş və artıq bərpa işlərinə başlanılmışdır. Qeyd olunan sahələrdə işləmək üçün rəqabətədavamlı peşələr üzrə kadr hazırlığı ən ümdə vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur ki, bu

istiqamətdə modul təhsil sisteminin əhəmiyyəti böyükdür. Göründüyü kimi, dövlət başçısının uzaqgörən siyasəti bu istiqamətdə də özünü göstərməkdədir. Modul tədris müəssisələrinin yaradılması haqqında Sərəncam bunu bir daha sübut edir.

ƏDƏBİYYAT

1. “Azərbaycan Respublikasında modul tipli təhsil müəssisələrinin quraşdırılması işlərinin davam etdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 may 2021-ci il tarixli Sərəncamı.

2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikasında peşə təhsili və təliminin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi” haqqında 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı.

3. Mustafayev F. Azərbaycan Respublikasında peşə təhsili: islahatlar və perspektivlər. “Sosial həyat” jurnalı, 2016.

4. Международная организация труда. Субрегиональное бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии. Разработка пакетов модульных учебных материалов и программно-методической документации для обеспечения профессионального обучения, ориентированного на занятость. 2006.

5. “Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası. Bakı, 2013.